

Historia ustanowienia orderu wojennego Virtuti Militari

Order Virtuti Militari jest najstarszym orderem wojskowym przyznawanym na świecie. 228 lat temu król Polski Stanisław August Poniatowski ustanowił go dla uczczenia zwycięskiej bitwy polskich wojsk pod Zieleńcami, która miała miejsce w 1792 r. Orderem odznaczono ok. 26 tys. osób.

Pomysł na ustanowienie orderu zrodził się w czasie trwającej od maja 1792 r. wojny polsko-rosyjskiej, znanej w historii Polski jako tzw. wojna w obronie Konstytucji 3 Maja. Polacy pokonali wojska rosyjskie w bitwie pod Zieleńcami. Było to jedno największe zwycięstwo Polaków od czasów Wiktorii Wiedeńskiej w 1683 r.

Dnia 15 czerwca 1792 r. wybito w Warszawie pierwsze medale z napisami „Virtuti Militari” co znaczy Cnocie Wojskowej, Dzielności Rycerskiej na rewersach. Natomiast drugą stronę zdobił napis „SAR”, który był skrótem od słów „Stanislaus Augustus Rex”, czyli Stanisław August Król, oraz wizerunek korony królewskiej i dwie gałązki palmowe.

Stanisław August został pierwszym Wielkim Mistrzem orderu i kawalerem Krzyża Wielkiego; po klęsce wojny 1792 r. kapitułę orderową przewodził książę Józef Poniatowski, zwycięzca bitwy pod Zieleńcami.

Dnia 25 czerwca 1792 r. order Virtuti Militari został nadany po raz pierwszy 25 czerwca w obozie wojsk polskich w Ostrogu na Wołyniu. Pierwszymi odznaczonymi orderem pierwszej klasy byli m.in. książę Józef Poniatowski, gen. Tadeusz Kościuszko, gen. Michał Wielhorski oraz książę Eustachy Sanguszko.

Statut przewidywał utworzenie pięciu klas orderu: Krzyża Wielkiego z Gwiazdą, Krzyża Komandorskiego, Krzyża Kawalerskiego, Medalu Złotego i Medalu Srebrnego. Na wzór Orderu Marii Teresy, odznaczenie uzyskało kształt krzyża, na którym widniał rok „1792” oraz herby Korony (Orzeł) i Litwy (Pogoń). Order miano nosić na błękitnej wstędze z czarnym obramowaniem.

Po przegranej wojnie polsko-rosyjskiej order został zniesiony przez prorosyjską Konfederację Targowicką. W następnym roku przywrócony przez Sejm Grodzieński po czym 1794 r. pod naciskiem Rosji ponownie zniesiony.

Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego przez Cesarza Francji Napoleona Bonaparte order wojskowy przywrócono pod koniec 1806 r. zmieniając jego nazwę na Order Wojskowy Księstwa Warszawskiego wraz z wprowadzeniem nowej dewizy „Rex et Patria”, czyli Król i Ojczyzna.

Po przegranej kampanii napoleońskiej w 1815 r. w Królestwie Polskim zmieniono nazwę orderu na Order Wojskowy Polski. Dopiero w czasie wybuchu Powstania Listopadowego przywrócono jego pierwotny wygląd. Po jego upadku car Mikołaj I usunął order.

Order Wojskowy Virtuti Militari, który zachował 5 klas i kształt krzyża został przywrócony dopiero w wolnej Polsce na mocy ustawy z 1 sierpnia 1919 r. Dewizą orderu stały się

słowa „Honor i Ojczyzna”.

Od czasów odzyskania niepodległości Polski order nadal pełnił funkcję najwyższego odznaczenia wojskowego. W PRLu zlikwidowano kapitułę orderu. Zamiast niej odznaczenie wręczała Rada Państwa, kolegiatna głowa państwa (do 1952 r. order nadawał Bolesław Bierut).

Kawalerami orderu wojskowego były takie wybitne postacie jak m.in. Józef Piłsudski, Louis Davout, Ferdynand Foch. Order otrzymało również wielu polskich i zagranicznych dowódców wojskowych oraz zwykłych żołnierzy – uczestników m.in. wojny polsko-bolszewickiej, kampanii 1939 r., żołnierzy AK i Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Najmłodszą osobą uhonorowaną odznaczeniem był poległy w walkach z Ukraińcami o Lwów 13 – letni Antek Petrykiewicz.

Po 1945 r. order otrzymywali m.in. sowieccy oficerowie oraz funkcjonariusze aparatu terroru Polski Ludowej. W wyniku powszechnego oburzenia społecznego pierwszy wybrany w wyborach powszechnych prezydent RP Lech Wałęsa anulował te nominacje.

Order otrzymały również miasta m.in. Warszawa, Lwów oraz francuskie Verdun.

oprac.: Cezary Rutkowski

na podst.: 1, 2, 3.

